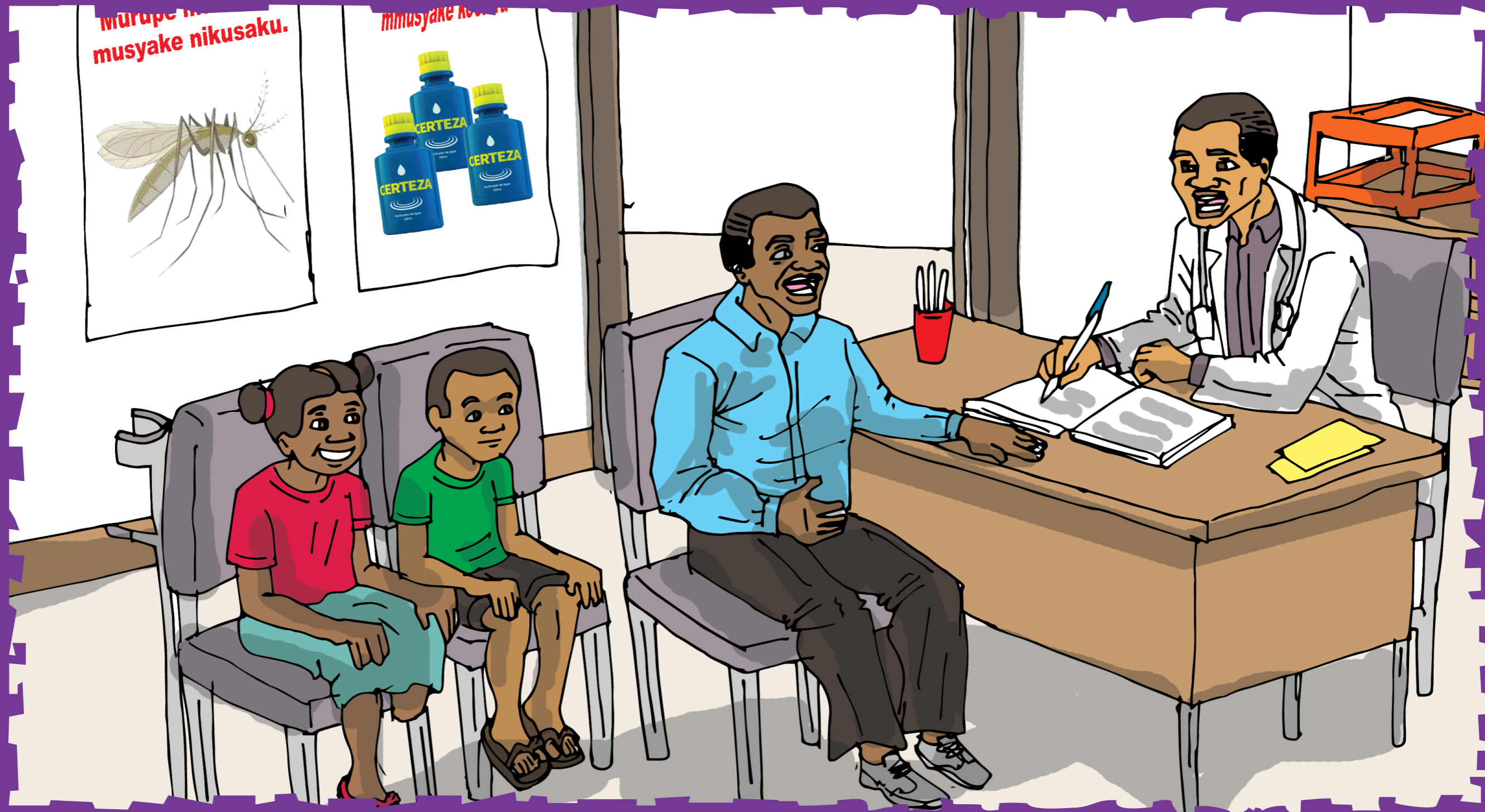

Kinniikasooa wa iretta ni ihasara

Emakhuwa

A produção deste livro tornou-se possível graças ao apoio do povo Americano através da Agência dos Estados Unidos para o Desenvolvimento Internacional (USAID). O conteúdo desta publicação é da total responsabilidade do Ministério da Educação e Desenvolvimento Humano da República de Moçambique.

FICHA TÉCNICA

Título:

Kinniikasooa wa iretta ni ihasara

Língua:

Emakhuwa

Coordenação Editorial - MINEDH:

Telésfero de Jesus

Vamos Ler!:

Samima Patel, Abdala Machude, Amélia Bazima, Dilson Buque e Francisco Sampaio

Autores:

Neves Jacinto Anselmo, Júlio Bernardo, Lucas Bonga, Eduardo Napualo,

Elmano Mucopo, Ana Jahamo e Saraiva A Aibo

Assessoria Linguística e metodológica:

Carlos Manuel e Maurício Bernardo

Ilustração:

Orlando Chissano

Maquetização:

Walter Sambo

Capa:

Orlando Chissano e Walter Sambo

Impressão:

Nova Delhi, Índia

Tiragem:

2446

N.º do registo:

10057/RLINICC/2019

Financiado pela USAID

República de Moçambique

REPÚBLICA DE MOÇAMBIQUE
MINISTÉRIO DA EDUCAÇÃO E
DESENVOLVIMENTO HUMANO

Ema mwaana a namalima Mpalaka, alesa anikhala elapo ya Orapali ni aakhalana mihuwo saya.

Mpalaka, oomuxuttiha mwaana awe moota wa wiikasoopa iretta soovirikana. Ema ohaavekela apaapa awe wiira orowe amuxekurye mwapara awe onkhala okhopela wa omuro, iiraka:

Ema: Paapa, olelo mutivela. Kimpheela orowa omuxekurya mwapara aka Liila onkhala okhopela wa muro.

Paapa: Aayo, nrowe koohooleni woonaka mahiku ala khonireera weetta meekhaawo.

Oowayili yaahirowasa, nto paapa awe Ema aahimuhiya mwaana awe wa mwaapara awe weyiwo.

Alesa yaahithweela ni waahiila, paapa awe Liila aahimwiirela Ema: Paapa: Orupe wenno woonaka khonireera weetta ohiyu.

Liila aarupa woohirumeela ntthavi na ipwilimwitthi ni Ema aahiwiirela apaapa awe Liila:

Ema: Nihaana nirupaka vathi va ntthavi wiira nihilummwe ni ipwilimwithi ni nisyake nikusyaku.

Paapa: Aayo Ema, kinnikupali.

Ole aahookola ntthavi ni alesa yaahirupa.

Ophin'yaawe owaani wawe, Ema oomuphwanya muhima awe olyaaka imanka ohirapihale nnakhala ohinyan'we.

Ema oomukoha muhima awe:

Em: Munilya imanka voosiisu muhinyan'we ni muhirapinhe seyiyo mwaha wa xeeni? Khamunsuwela wiira sinimootannyani iretta?

Maliki: Kiroovoliwa murokora aka.

Ohilekenle, muhima awe Ema oopacerya orapheya ni wooporari.

Ema: Paapa! Paapa! Paapa! Maliki onoorapheya.

Paapa: Nrowe nimurowihe oxipiritaali.

Aphiyansaaya oxipiritaali, nfirimeero oomwaalikela onaaleela amusi awe wiira ole orina koolera. Nfirimeero oomuhelela esooru ni oomuvaha murette. Ole ohaaleela wiira:

Nfirimeero: Muhaana munyawaka muhinatthi olya, murapiheke saana soolya ni muwuryeke maasi ooviluwihiwa wala ooheliwa kolooro.

Ootheene yaahimuxukhurela ni yaahirowasa owaani. Owaani, paapa awe Ema aahaakilaathiha amusi ni aaleela mananna ookasoopa iretta.

Ovenya nihiku nenne, alesa yaaniikasooa akhalanaka oratta wa sootheene saavaraaya.

Nihiku nikina, maama awe Ema aahimuvekela Maliki, iiraka:

Maama: Mukikhaliherye otherekela ixuwaari ni esapula mwaana aka, kiniphavela waapeya mathaapa.

Maliki: Aayo maama, kihiiwa.

Maliki aahikuxa ixuwaari ni esapula onatherekela.

Ohimalinhe, Maliki aahiithikila ekatha ni mwaalo.

Maliki: Maayi! Maayi! Maayi! Kohiithikila, Maama.

Maama awe aahoorwa otthimakaka ni amurapiha. Aahimuhela murette vanikhwattani vaavale.

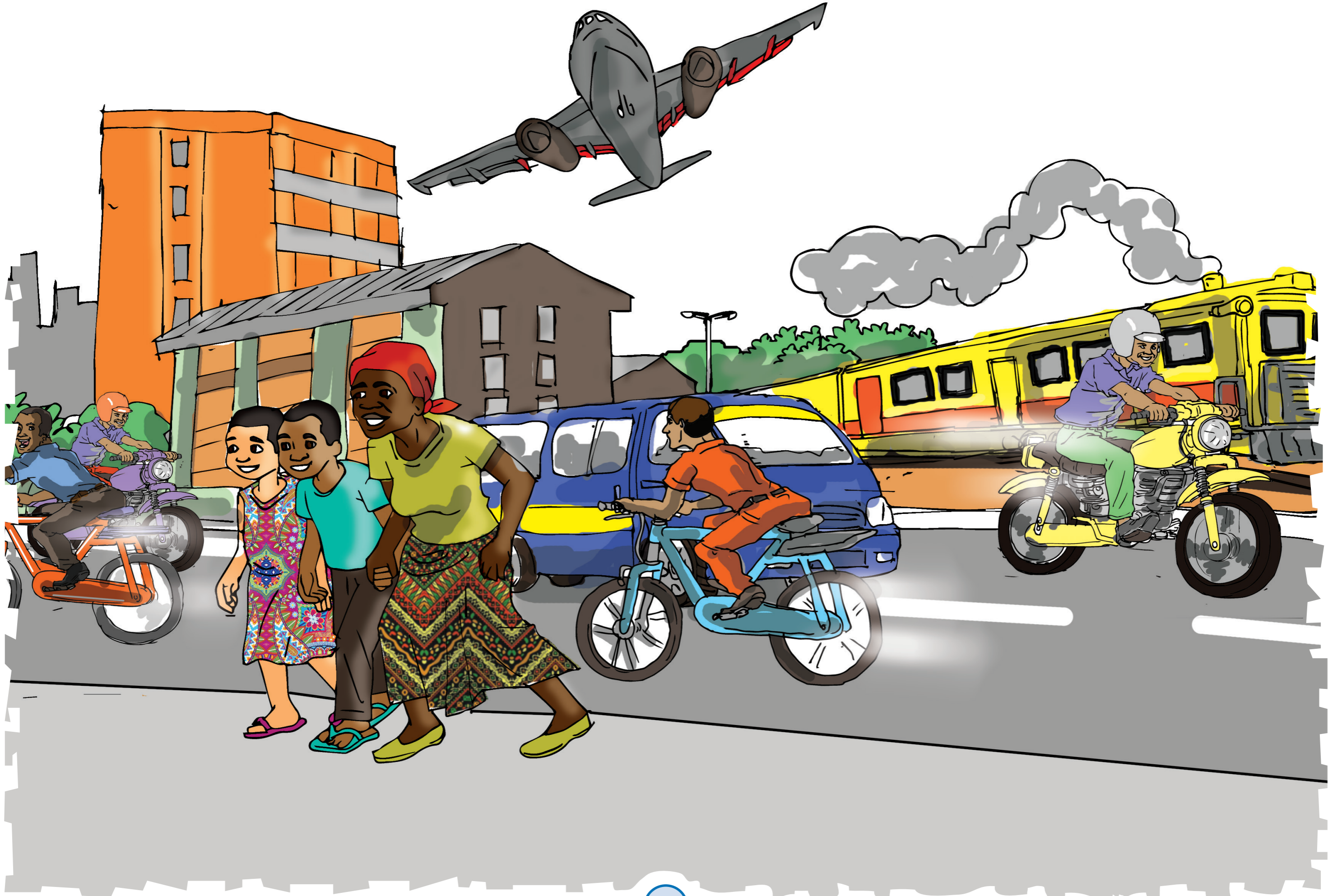
Otthinkaawe omutekoni, paapa awe Maliki ookilaathi ni amusi awe analaka:

Paapa: Muhithweeleke ni ikaruma ntoko mwaalo, mooro ni sikina woonaka wiira iya khasireere woopiha.

Ole ohaaleela tho amwaara awe, iiraka:

Paapa: Muhaarume anamwane ovara miteko sihikhanle sa iyaakha saya woonaka wiira nihiku nno enookhumelela ehasara yoovikana ela.

Maama: Aayo iyaka, kihiiwa ni kooxukhuru vanceene.

Ema ni muhima awe Maliki yaahirowasa opooma waaxekurya anaakhe aya. Yaaphin'yaaya, yaahaakheleliwa ni aathweelasa ni axaapara aya. Orowaka wiila, alesa yaahirowa orapa ni anaakhe aya yaahiwiirela:
Naakhe: Murowe mwalyaase yoolya ya ohiyu.
Alesa yaahilyaasa ni alyaaka siisa yaahiireliwa wiira:
Naakhe: Meelo nnoorowa osuwela epooma wiira moone itthu sinceene.
Maliki: Aayo naakhe, vanoosisivela.
Naakhe: Nto mwarupaseke ni muhiliyale orumeela ntthavi.
Vaxiiyaaya, alesa yaahivenya, arapasa, akutthasa mayino ni alyaasa yoolya ya voosiisu.
Naakhe: Nrowe opooma.
Ema: Aayo nrowe.
Ootheene yaahirowasa, mparapaara yaanoona itthu sinceene ni soowaasivela, ntoko mikukutta, kampoyi oviraka, ntteeke ni myoota.
Alesa yaahihakalala vanceene.
Yaatthikenlaaya owaani, yaahaaxukhurela anaakhe aya woowaakuxa ni owooniha itthu sinceene opooma weyiwe.

Ema ni muhima awe Maliki, yaahitthikasa arowaka owaani wa aya Omalema. Alesa yaamuwenle karera.

Mphironi yaahoona itthu sinceene sooreera, Maliki khaamaala omukoha murokora awe:

Maliki: Mooneke, exeeni ele enivira mmaasini?

Ema: Paketi ole, Maliki. Ole onvira mmaasini ni onniteexa itthu suulupale.

Maliki: Nto kampoyi ole nimonnaahu opooma ohireere wunnuwa, oniteexiwa ni xeeni?

Ema: Ole oniteexiwa tho ni paketi.

Maliki: Vo nto khoreere wunnuwa paketi.

Ema: Aayo.

Maliki: Mooneke ele enivira osulu, exeeni? yookhala eparapaara osulu iwe?

Ema: Nne ntteeke, khaninvira mparapaarani, nnoovava.

Oowayili yaahihakalala mpaka ophiya Omalema yaakhalaaya.

Aphin'yaaya owaani, Ema ni Maliki yaahaakheleliwa ni axipaapa aya, alesa yaahiwiirela:

Paapa: Murowe mwarapase ni mwalye, mwamalihasa munileele moota mweettansanyu opooma.

Mmosa-mmosa yaahirowa orapa.

Amalinhaaya orapa, yaahirowa vameesa olyaasa, noomaliha yaahikilaathi ni axipaapa aya wiira yaaleele moota yeenttaaya.

Maliki khaamaala olavula:

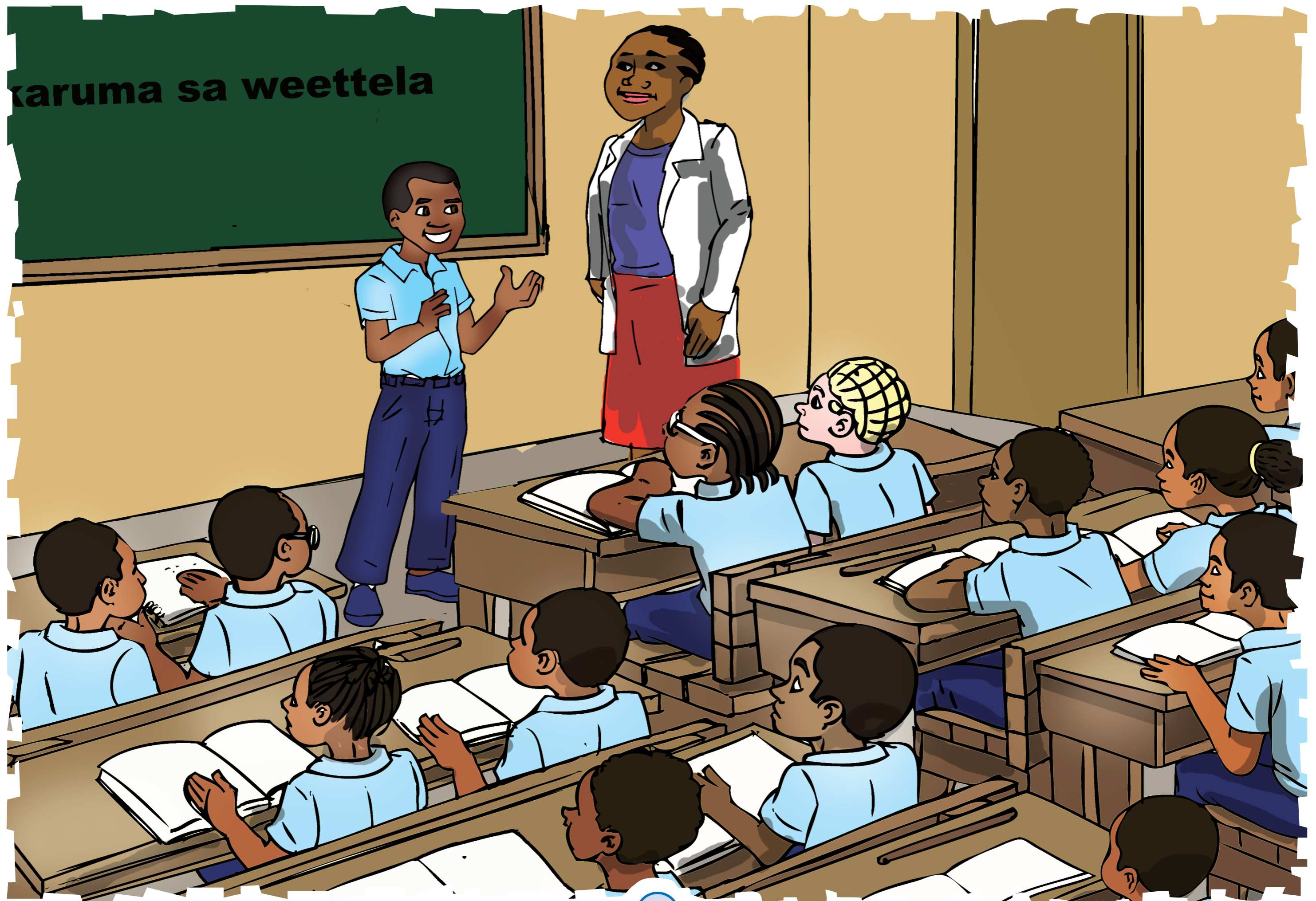
Maliki: Paapa, noomoono kampoyi ni mikukutta sinceene. Anaakhe yaahiniixuttiha moota woowetta mparapaarani wiira nihiphitiwe ni mikukutta.

Ema: Opooma aakhala mapuro anivira atthu ni aakhala aluuxu aniirela mikukutta wiira ivireke wala seemeleke.

Maliki: Maama, nirwaaka niryene mukarera koomoono paketi muulupale ni Ema iirale wiira onnimateexa kampoyi, ayiwaani?

Maama: Aayo, paketi ti oniteexa itthu suulupale mwaana aka.

Ema: Nooxukhuru paapa woonihiya orowa opooma.

Nihiku nikina, Maliki aahirowa oxikola oohakalala ni yaahiruma esiinu wiira ovoloyiwe musaala.

Musaala mwemmo, purusoori aahilavula wiira nihiku nne naari na nisomo na ikaruma sa weettela soovirikana.

Purusoori aahikoha, iiraka:

Purusoori: Ti ani onsuwela ikaruma sa weettela?

Maliki aahivenxa moonono ni aakhula:

Maliki: Purusoori, miyo kinnisuwela ni koowela tho kamosa kamosa.

Purusoori: Haya muhimye, Maliki.

Maliki: Mukukutta, ntteeke, kampoyi, moota, paketi, ecinka.

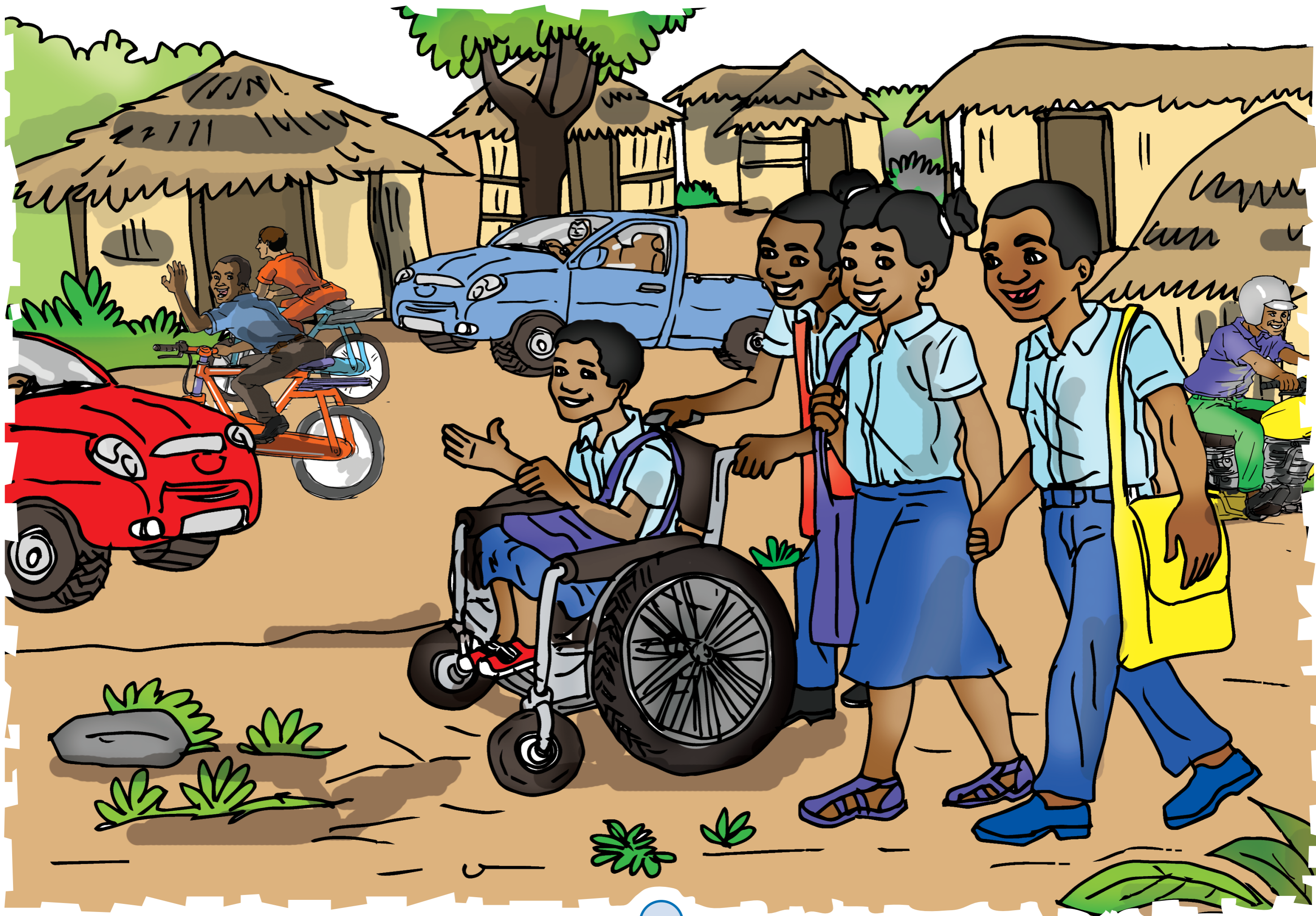
Purusoori ni akhwaawe Maliki yaahixanka wa omoona ole olavulaka saana ni amukoha:

Purusoori: Muxuntte woowi?

Maliki: Kaaron'we opooma mutivela ni kihoona seyiyo.

Purusoori: Khamureere osuwela Maliki, ti vaavo.

Murekereeyu Maliki aahaaleela axaapara awe wa iye sootheene.

Amwarin'waaya, anaxikola anceene yaahirowa ni Maliki owaani.
Mphironi alesa yaanimukoha itthu sinceene sa ikaruma sa weettela.

Niinu: Ele exeeni eneetta ntoko enowa?

Maliki: Ole kampoyi. Kampoyi ole oneetta muxipooroni ni onnikuxa
ikaruwaaxi sinceene.

Niinu: Vo nto kooxukhuru vanceene.

Maliki: Munnoona ele enivira osulu wu?

Mariya: Aayo, exeeni ele?

Maliki - Nne ntteeke. Ntteeke khanneetta mparapaarani.

Mariya: Nto nneetta vaavi?

Maliki: Nnivava osulu.

Maliki: Nihaana neemelaka toko nihitumphe eparapaara wala xipooro
wiira noone aahirwaaka kampoyi wala mukukutta. Vano nitupheke,
khonrwa mukukutta. Nihaana niwehawehaka nihinatthi otupha.
Ootheene yaahituphasa eparapaara anarowasa owaani.

Wa khula nihiku, amiravo a muttethe yoole yaanikumana wiira alavulase wa itthu sooreera sa oxikola ni sa mmuttetheni mwaya.

Nihiku nno, atthikansaaya oxikola, alesa yaahivara miteko saya sa oxikola ni sa owaani. Noomaliha, yaahirowa nipuro nenne yaavaanelaaya mahiku ootheene.

Niinu: Ti ani onsuwela mananna ookasoopa ihasara sa owaani?

Mariya: Miyo nkinsuwela, masi kaanitthuna kileelin'weene.

Ema: Aayo. Ootheene nihaana nisuwelaka moota woowiikasoopa mmawaani mwahu. Hiyo nihaana nisuwelaka moota woorumeela ikaruma wootepaxa wene: Mooro wala sootheene iye sinipatta ni iye sineetha. Nihithweeleke ni patarooya ni itthu sikina sinipatta.

Maliki: Miyo kaahithikiliwa ni mwaalo okathi kaatherekelaaka esapula, masi kaakuvela olooliwa ni amaama.

Ootheene yaahikupali wiira ahaana asuwelaka mapuro oopweha ni moota woovarela ikaruma seyiye ni sikina wiira sihikhumelele ihasara sa mmawaani.

Mariya: Eyo kihiiwa saana ni kookupali. Miyo nkaasuwela mananna ala wiira niikasoopeke wa ihasara soovirikana. Masi kihaana yookoha ekina. Moota xeeni na woosyaka nikusyaku, woona wiira ela eretta yoowoopiha?

Niinu: Hiyo nihaana nikhalanaka oratta mmawaani ni mmuttettheni ninkhalaahu. Niveleke mapuro ninkhalaahu, nilimeke malaxi ni nuuveke maasi ari mmuttettheni woona wiira ti mwemmo sinirelanaaya ipwilimwithi.

Mariya: Kootepa oxukhuru, Niinu. Masi tho kinoona wiira onnireerela orupa khula nihiku muntthavini woowi nihilummwe ni ipwilimwithi iyo siniruu hela nikusyaku.

Ema: Nihaana nikawanaka makhuru makhaani wiira nilime ni nuuve maasi mmuttettheni mwahu.

Mariya: Aayo, nihaana naalatthulaka axipaapa ahu wiira apakase mpantta wa makhuru yaawo.

Ootheene yaahikupali ni yaahirowasa mmawaani mwaya ni miruku iya.

